

تخریب‌گرایی علل و راههای پیشگیری

علی رضا ملازاده

اشاره:

تخریب‌گرایی^۱ پدیده‌ای است دیرینه که در سالهای اخیر مورد توجه و بررسی قرار گرفته است. در اثر این پدیده آسیبهای فراوان و گاه جبران ناپذیری به وسایل عمومی نظیر اتوبوسها، باجه‌های تلفن، وسایل موجود در مدرسه، اداره و ... وارد می‌شود. از آن جا که میلیون‌ها دانش‌آموز با امکانات مالی محدود آموزش و پرورش در ایران به تحصیل می‌پردازند، لازم است به طرق ممکن جلوی این پدیده و تخریب وسایل مدارس گرفته شود. با شناسایی علل، انگیزه‌مرتکبین و چگونگی پیشگیری، می‌توان از نابودی بیت‌المال در مدارس جلوگیری کرد. مقاله ذیل به همین منظور ارائه می‌شود.

تفاوت‌های جنسیتی

تحقیقات مختلفی که در کشورهای متعدد انجام شده است نشان می‌دهد که زنان نسبت به افراد آشنا پرخاشگری کمتری نشان می‌دهند، قدرت همدلی بیشتری دارند و از پرخاشگری بیشتر مضطرب می‌شوند. از سوی دیگر این تفاوت‌ها رو به کاهش بوده، مواردی مثل ارتکاب جرم و بزه بین افراد دو جنس در غرب رو به افزایش است. هر ساله عدّه مجرمین دختر و پسر بالاتر می‌رود و زنان نیز مثل مردان اقدام به مصرف سیگار، مواد مخدر و مشروبات الکلی می‌کنند و متصدی شغل‌های خشن‌تری چون رانندگی ماشین‌های سنگین می‌شوند (برکوتیز، ۱۳۷۲).

تحقیقات انجام شده

تخریب‌گرایی به صور متنوع و متعدد و به وسیله ابزارهای گوناگون مثل چاقو، تیغ، نوک خودکار، مواد آتش‌زا و ... صورت می‌گیرد. این پدیده تنها مختص جوامع صنعتی نیست و در مناطقی که شهرنشینی رو به توسعه بوده و نوعی ناهمگونی بافت جمعیت در آنها به وجود آمده است، به وفور دیده می‌شود. همچنین در جوامعی که بر اثر افزایش جمعیت، دگرگونی در نظام ارزش‌های آنها صورت گرفته، این پدیده بیشتر روی می‌دهد.

تفاوت‌های بین زن و مرد در زمینه پرخاشگری و تخریب‌گرایی، ممکن است ناشی از تفاوت‌های زیستی باشد. مطالعات در مورد نقش ترشحات غدد داخلی در پرخاشگری، موجب ارتباط آن با جنسیت شده است. بر طبق یک بررسی انجام شده این نتیجه به دست آمد که ترشحات تستوسترون در رفتار جنگجویانه مؤثر است (خدبوی، ۱۳۷۲).

در تحقیق انجام شده در ایران، بین رفتارهای تخریب‌گریسانه دختران و پسران دانش‌آموز تفاوت معنادار دیده شد. در مدارس راهنمایی و دبیرستان، پسران بیشتر از دختران به تخریب تجهیزات مدرسه مثل دیوار، نیمکت و ... می‌پردازند. نوع‌کنده‌کاری‌ها و نوشته‌هایی که روی نیمکت و دیوار مدارس پسرانه است، بیشتر حاوی مطالب خشن و جنسی نسبت به مدارس دخترانه است. در مجموع در مدارس راهنمایی و دبیرستان ضررهای مالی تخریب‌گرایی شدیدتر از مدارس دخترانه است.

در کشورهای غربی آمارهای زیادی درباره خسارات وارد شده توسط تخریب‌گرایان وجود دارد، برای مثال شرکت ملی راه آهن فرانسه در سال ۱۹۸۹ بالغ بر ۲۰ میلیون فرانک صرف بازسازی و مرمت خرابکاریها و تخریب‌ها کرد. بر طبق گزارش شرکت اتوبوس‌رانی پاریس، سالانه پنج هزار شیشه اتوبوس در اثر اعمال تخریب‌گرایانه از بین می‌رود. روزنامه لوموند فرانسه در گزارشی هزینه‌های ناشی از تخریب‌گرایی در بخش مخابرات، بخصوص تلفن‌های عمومی را تنها در منطقه پاریس سالانه بیش از دوست میلیون فرانک برآورد کرده است. کمیته سنای آمریکا نیز در سال ۱۹۸۵ اعلام کرد که بیشترین اعمال تخریب‌گرایانه در مدارس این کشور انجام می‌گیرد (خسارتی حدود پانصد میلیون دلار). کشورهای مثل دانمارک، انگلیس، کانادا و ... آمار و تحقیقات مشابهی در این مورد داشته‌اند.

تفاوت‌های سنی نوجوانان به دلیل مسائل و مشکلات دوران بلوغ و آغاز جوانی، رفتارهای پرخاشگرایانه و

دانشگاه بگذرند، تکالیف دینی را انجام دهند، وارد بازار کار شوند و برخی انتظارات دیگر که انجام آن برای نوجوانان و جوانان سرنوشت‌ساز و دشوار است. به این ترتیب طبیعی است که نوجوانان و جوانان بیشتر دچار تنش و اضطراب شوند. همین اضطرابات می‌تواند منجر به بروز رفتارهای تکانه‌ای^۲ و خشونت‌آمیز گردد و به صور مختلف از جمله تخریب‌گرایی متجلی شود. به این ترتیب ما شاهد هستیم که نوجوان مضطرب در پشت نیمکت بی‌قرار است و با نوک کلید یا شیء دیگر به نیمکت آسیب می‌رساند.

خشونت‌آمیز بیشتری از خود بروز می‌دهند. نوجوانی، دورانی پر از تغییرات مختلف و یک مرحله انتقالی مهم است. نوجوانی، بخصوص سالهای اول آن، دوران تغییرات جسمانی، روانی، شناختی و اجتماعی است. در زمانی که نوجوان در حال تجربه تغییرات جسمانی - جنسی دوران بلوغ است، اجتماع از او می‌خواهد مستقل و مسؤولیت‌پذیر باشد، روابطش را با همسالان و بزرگسالان به نحو مناسب تنظیم کند و رفتارهایی بالغانه داشته باشد. در این دوره از نوجوانان خواسته می‌شود درس‌های خود را به خوبی مطالعه کنند، از سد

انگیزه‌ها و علل

همان‌طور که در مبحث قبلی اشاره کردیم وجود تنش، اضطراب، نیازها و تکانه‌های ارضا نشده نوجوانان باعث می‌شود که آنها برای کاهش تنش^۳ دست به تخریب وسایل بزنند. این اعمال به منزله برون‌ریزی و تخلیه ناکامی و خشم‌های نوجوان است. نوجوانی که در منزل با والدینش درگیری دارد، از نظر مالی در آمدی ندارد، از نظر درسی ضعیف است و ... در یک نقطه به سر حد انفجار می‌رسد. چنین فردی اگر نتواند با روشهای مناسب مثل ورزش و تفریحات سالم به تعادل برسد، دست به تخریب‌های بی‌هدف و تخلیه خشم و عقده‌های خود روی اشیای بی‌جان می‌زند. این تخریب می‌تواند در مدرسه، منزل و ... باشد. بسیاری از نوجوانان هنگامی که با والدین خود اختلاف دارند و والدین به حق یا ناحق به تقاضاهای آنها جواب منفی دهند، دست به تخریب وسایل منزل یا اماکن دیگر می‌زنند. این عمل نوعی جا به جایی خشم از والدین به سوی اشیای منزل است. در یک جلسه مشاوره متوجه شدیم پسری، خشم و کینه‌ای را که نسبت به پدرش داشت با وارد کردن لطمات مالی به وی، مثل ارزان فروختن اجناس مغازه، تشفی می‌بخشید و در نگاه‌داری اجناس سهل‌انگاری می‌کرد.

اداره کنندگان امور مدارس شامل مدیر، ناظم و معلمان می‌توانند تداعی‌کننده والدین برای نوجوانان باشند. به این ترتیب اگر فرد احساسات خشمگینانه‌ای نسبت به والدین خود داشته باشد، ممکن است ناهشیارانه این احساسات او متوجه اولیای مدرسه شود. در نتیجه نوجوان احساس می‌کند با لطمه‌زدن به

وسایل مدرسه یا وسایل شخصی کارکنان مدرسه انتقام خود را از بزرگسالان و به نحو ناهشیارانه از والدین خود - کسانی که به او ظلم کرده‌اند - گرفته است. برخی دانش‌آموزان نسبت به کارکنان مدرسه نگرشی منفی و خشم‌آمیز دارند. این نگرش و احساسات منفی می‌تواند در اثر تجارب نامطلوبی مثل درگیری با ناظم مدرسه، گرفتن نمره پایین از یک یا چند درس و غیره ایجاد شده باشد. در اثر این تفکر غلط، دانش‌آموز به صورت ناهشیارانه و برای حفظ اعتماد به نفس خود، ایراد و اشتباهات را متوجه دبیران یا معلمان می‌کند و خود را مبرا از ایراد و اشتباه می‌داند (مکانیسم دفاعی، فرافکنی)^۲. در مرحله بعد فرد نسبت به این افراد احساس کینه می‌کند و برای گرفتن انتقام دست به تخریب تجهیزات مدرسه یا حتی وسایل شخصی کارکنان مدرسه می‌زند. در همین ارتباط یکی از تخریب‌هایی که شیوع نسبتاً زیادی دارد، لطمه زدن به وسیله نقلیه دبیران و معلمان مدارس است.

علت دیگر تخریب وسایل مدرسه، استفاده نامناسب دانش‌آموزان از تجهیزات مدرسه است. بهترین در، پنجره، وسایل آزمایشگاهی و ... در صورتی که به نحو صحیح از آنها استفاده نشود، دچار فرسودگی و خرابی زود هنگام می‌شوند. بسیاری مواقع کودکان و نوجوانان در حین استفاده از وسایل مدرسه مثل لوازم آزمایشگاه دقت لازم را ندارند یا طرز استفاده صحیح را نمی‌دانند و ناخواسته به وسیله لطمه می‌زنند و به دلیل پنهان‌کاری دانش‌آموزان، مسؤول مربوط مدتی بعد متوجه خرابی وسیله می‌شود.

لطفاً ورق بزنید

یکی از عواملی که باعث رفتارهای تخریب‌گری در نوجوانان می‌شود، روحیه انتقاد و مخالفت‌گری در آنهاست. مخالفت‌گری در بیشتر موارد ناشی از احساس برتری‌جویی و اثبات خود است. نوجوانانی که دارای روحیه مخالفت‌گری هستند، احساس می‌کنند بزرگسالان به نظریات و عقاید آنها توجه ندارند و می‌خواهند عقاید خود را تحمیل کنند. و گاهی نوجوان چنین اظهار می‌دارد که: "پدر و مادرم نظر مرا به هیچ می‌انگارند و مرا تحویل نمی‌گیرند." نوجوانان برای اثبات خود و نشان دادن استقلال، با بزرگسالان مخالفت می‌کنند و حتی با والدین و اولیای مدرسه درگیر می‌شوند. از سوی دیگر مخالفت با بزرگسالان را به وسیله تخریب وسایل عمومی نیز نشان می‌دهند. شکستن دستگیره در یا شیشه کلاس برای بسیاری از نوجوانان نوعی ابراز مخالفت با وضعیت موجود و اولیای مدرسه است. به این ترتیب برخی نوجوانان به این روش می‌خواهند به دوستان خود نشان دهند که از مسئولان مدرسه ترسی ندارند، شجاع هستند و اعتبار خود را در گروه بالا ببرند. برخی اوقات که خسارت وارده زیاد است ناظم یا مدیر مدرسه با شگردهایی سعی می‌کنند دانش‌آموز خاطی، خود را معرفی کند یا به هر نحو شناسایی شود. اگر روش به کار گرفته شده نامناسب و صرفاً مبتنی بر تهدید یا تطمیع دانش‌آموزان باشد، منجر به افزایش هیجان نوجوانان می‌شود و همه منتظر می‌شوند تا ببینند در این بازی چه کسی موفق می‌شود. ایسن فرایند در واقع بازی "ناظم - تخریب‌گر" است که دانش‌آموز تخریب‌گر در آن می‌خواهد به ناظم مدرسه نشان دهد که نمی‌تواند "مچ او را بگیرد." در

مکتب تحلیل روابط بین فردی کسی که اقدام به دزدی یا عمل خلاف دیگری می‌کند، خود را وارد بازی "دزد - پلیس" می‌نماید. بسیاری از دزدها می‌خواهند این مطلب را ثابت کنند که آزادانه می‌توانند هر کاری انجام دهند و کسی نمی‌تواند آنها را دستگیر کند.

بر می‌انگیزاند تا متوسل به ضربات مشت شود تا تلفن به کار افتد یا سکه را پس دهد.

تجارب "پروفسور موز" نشان می‌دهد که احساس اجحاف و احساس ناکامی دو انگیزه مهم در تخریب‌گرایی است. تحقیق وی روی ۱۵ باجه تلفن عمومی در پاریس انجام شد و نشان داد که ۹۰ درصد از تلفنهایی که در معرض تخریب‌گرایان قرار می‌گیرد، تلفنهایی هستند که شماره مورد نظر را نمی‌گیرند و سکه را هم می‌خورند. در چنین شرایطی که شخص تلفن کننده خود را در انجام کارش موفق نمی‌داند، خشمگین می‌شود و به عنوان واکنش، مشت بر تلفن می‌کوبد. به این ترتیب دلیل تخریب صندلی اتوبوسها را هم می‌توان به دیر رسیدن اتوبوس به ایستگاه نسبت داد.

در کنار عواملی که در بالا ذکر کردیم، پدیده‌ای به نام "گلوله برفی" نیز وجود دارد. بر اساس این نظریه، دیدن یک شیء و وسیله نیمه خراب و مستعمل، افراد را به تخریب بیشتر آن ترغیب می‌کند. وجه اسم گذاری این نظریه با نام "گلوله برفی" این است که وقتی کسی گلوله‌ای از برف را به فرد دیگری می‌زند، دیگران هم به تبعیت از او می‌پردازند. در مورد اشیاء نیز با دیدن اولین تخریب و ایراد، تخریبهای بعدی تداوم و استمرار پیدا می‌کنند.

یادگیری رفتارهای تخریب‌گرایی

رفتارهای پرخاشگرایانه و تخریب‌گرایانه مسبین تأثیرپذیری و یادگیری از الگوهای فرهنگی - اجتماعی است و تحقیقات زیادی از

پیامدهای احساس ناکامی و اجحاف

بر طبق بررسی‌های روان‌شناسان اجتماعی، ناکامی و احساس توزیع غیرمنصفانه و ناعادلانه منابع و امکانات موجود، به خشم، پرخاشگری و تخریب‌گرایی منجر می‌شود. در این جا جنبه شناختی موضوع اهمیت زیادی پیدا می‌کند. اگر فرد دچار ناکامی شود ولی وضعیت خود را با دیگری مقایسه نکند، دچار خشم و پرخاشگری کمتری می‌شود. در صورتی که فرد خواستها و توقعات خود را حق مسلم خویش بداند و احساس کند گروهی "حق او را خورده‌اند"، دچار خشم شدیدی می‌شود که یکی از عواقب آن تخریب وسایل عمومی است. برخی انقلابها و قیامها نیز در اثر همین احساس از دست رفتن حقوق به وجود می‌آید و می‌دانیم هر قیامی توأم با وارد آمدن ضررهای مالی بر طبقه حاکم است.

در این فرایند، عنصر "مقایسه" نقش مهم و تشدید کننده‌ای دارد. مثلاً دانش‌آموزی که متوجه می‌شود همکلاسی‌اش به دلیل دوستی با معلم یا ناظم مدرسه نمره قبولی گرفته ولی او قبول نشده است، نسبت به کارکنان مدرسه احساس خشم می‌کند. کارمندی که متوجه می‌شود همکارش به دلیل دوستی با رؤسای اداره و با سابقه کار و شرایط مساوی با او، حقوق یا شرایط کاری بهتری دارد، احساس خشم نسبت به آن همکار و رؤسای اداره می‌کند.

در سطحی دیگر نیز احساس از دست رفتن حق فرد یا اجحاف می‌تواند باعث بروز تخریب‌گرایی شود. ساده‌ترین مثال این است که دستگاه تلفن، سکه را بدون گرفتن شماره پس ندهد. در این حالت احساس اجحاف شخص را

مجرمان نشان می‌دهد که این افراد در مقایسه با سایرین دارای ضرب هوشی پایین‌تری هستند. علاوه بر این مجرمین از آسیب‌های روانی نظیر اختلالات شخصیتی، اضطراب، افسردگی و غیره رنج می‌برند.

۳- شخصیت مجرمان دچار آسیب شده است. افرادی که دست به جرایم می‌زنند از نظر شخصیتی در دسته‌های خاصی قرار دارند، مثل شخصیت جامعه‌ستیز^۸ و مرزی^۹.

۴- وضعیت اجتماعی، اقتصادی، سنی و جنسیتی: تخریب‌گرایان از نظر سنی جوان، از نظر جنسی مذکر، دارای تحصیلات پایین، از نظر شغلی در رده پایین و غیرماهر و از نظر وضعیت تأهل، مجرد هستند و در طبقات پایین اجتماع قرار دارند.

۵- وضعیت محل زندگی تخریب‌گرایان نشان می‌دهد که آنها بیشتر در مناطق درون شهری و در مناطق فقرنشین سکنی دارند. دارای رفقای بزه‌کار و منحرفند و به ورزش علاقه زیادی دارند (بخصوص به ورزش فوتبال در اروپا).

۶- شرایط و وضعیت مکانی و موضوعاتی که تخریب‌گرایان اعمال خود را بیشتر در آن انجام می‌دهند، خیابانهای خلوت و اماکن متروک است.

۷- افراد تخریب‌گرا در محیط‌های تحصیلی با همسالان خود درگیری دارند، تنبیه بدنی می‌شوند، از نظر تحصیلی نسبت به سایرین مشکلات بیشتری دارند و دارای دوستانی با سابقه ارتکاب جرم هستند.

۸- تخریب‌گرایان غالباً تمایل به رفتارهای مخاطره‌آمیز دارند، برای اعمال خود توجیهاتی پیدا کرده، تصور کیفر پایینی برای رفتارهایشان دارند.

جمله کارهای بندورا^۶ این مطلب را نشان می‌دهد. در مورد رسانه‌های جمعی، در چند بررسی که به شیوه تعیین همبستگی صورت گرفته، رابطه مثبتی بین میزان تماشای برنامه‌های خشونت بار تلویزیون و میزان استفاده کودکان از پرخاشگری برای حل اختلافهای شخصی دیده شده است. تحقیقات دیگر نیز همگی دلالت بر این دارند که پرخاشگری از طریق تماشای تلویزیون قابل یادگیری است و لاقول در افرادی که زمینه‌های مستعد پرخاشگری دارند، آن را افزایش می‌دهد.

به طور مسلم تماشای صحنه‌هایی که در آنها قهرمان یا ضد قهرمان فیلم وسایل مختلفی مثل صندلی، شیشه و... را می‌شکند و در نزاع با دشمن از هر وسیله و روشی برای وارد کردن آسیب و تخریب استفاده می‌کند، باعث ایجاد یادگیری (به تعبیر بندورا، یادگیری مشاهده‌ای)^۷ در کودکان و نوجوانان می‌شود. در این یادگیری فرد ممکن است برای مدتها رفتار آموخته شده را اجرا نکند تا شرایط اجرا مهیا شود.

نظریه کلارک درباره تخریب‌گرایی

کلارک معتقد است هشت متغیر مستقل و در عین حال وابسته به هم در بروز رفتارهای نابهنجار مؤثرند. این متغیرها به ترتیب ذیل است:

۱- محیط‌های تربیتی و تجارب دوران کودکی.

۲- توارث: از طریق توارث، مواردی مثل ضرب هوشی، تمایل به پرخاشگری ایجاد می‌شود. اغلب مطالعات انجام شده روی

همان‌طور که به طور خلاصه اشاره شد روان‌شناسان محیطی^{۱۱} می‌توانند از این لحاظ کمک‌های ارزنده‌ای به طرح‌های معماری و زیبا شناختی ارائه کنند، به نوعی که در جهت تأمین بهداشت روانی باشد.

کاهش و پیشگیری از رفتارهای تخریب‌گرایانه

به منظور کاهش پرخاشگری و خشونت در مدارس، گسترش فعالیت‌های مشاوره‌ای و افزایش سطح بهداشت روانی بسیار کارساز است. از طریق مشاوره و روان‌درمانی با افرادی که دچار تنش و مشکلات روانی هستند، می‌توان از میزان خشونت در اشکال مختلف آن مثل خشونت کلامی، زد و خورد و خرابکاری‌ها کاست. روش‌های متداول در مشاوره و روان‌درمانی بسیار متنوع و تخصصی هستند و از طریق آن می‌توان اضطرابها و تنش‌های نوجوانان را کاهش داد. شیوه‌هایی که در ذیل ارائه می‌شود، می‌تواند برای مریبان و اولیای کودکان و نوجوانان در جهت کاهش رفتارهای تخریب‌گرایانه مؤثر باشد.

۱- ایجاد نگرشی جدید در افراد. در گام اول باید دانش آموزانی که اقدام به تخریب وسایل مدرسه می‌کنند، توسط دبیران، ناظمها و مشاوران مدرسه شناسایی شوند. سپس همین افراد (مشاوران در این زمینه کارایی بیشتری دارند) با دانش‌آموز تخریب‌گر کار کنند. باید دانش‌آموز را متوجه ساخت که با ضرر وارد کردن به لوازم یا ساختمان مدرسه از امکانات خود آنها کاسته می‌شود.

۲- بخش‌هایی مثل بسیج دانش‌آموزی، انجمن اسلامی و امور تربیتی مدرسه با ارائه

تأثیرات معماری، تزیینات و ازدحام بر رفتارهای اجتماعی

تزیینات و طراحی ساختمان مدرسه در رفتارهای اجتماعی، ادراک و احساسات افراد تأثیر می‌گذارند. بسیاری از ساختمانهای مدارس دچار کمبود فضا و در نتیجه ازدحام دانش‌آموزان می‌باشند که این امر می‌تواند به افزایش تنش فردی - گروهی منجر شود. مدارس ایران به صورت سنتی شامل چند کلاس و دانش‌آموزان است. در بعضی موارد ابعاد کلاسها را با خراب کردن تیغه یا ایجاد آن، تغییر می‌دهند که عموماً باعث نابهنجار شدن ظاهر کلاس و مشکلات دیگر می‌شود. در طراحی پیشرفته از "فضای باز" استفاده می‌شود. این فضای باز ثابت نیست، بلکه پراحتی قابل تبدیل و جابجایی است. هدف این طرح افزایش قابلیت انعطاف استفاده از فضا برای رفع نیازهای متفاوت آموزشی است.

عامل دیگری که بر رفتارهای اجتماعی تأثیر می‌گذارد، میزان ازدحام است. تحقیقات زیادی در این مورد انجام شده که نتایج آنها یکسان نبوده است، لیکن در مجموع دیده شده است که ازدحام و شلوغی به صورت منفی بر رفتار شخص مؤثر بوده است. در یک تحقیق دانش‌آموزان دبیرستانی به مدت چهار ساعت در اتاقهای بزرگ یا کوچک به تعامل با یکدیگر مشغول می‌شوند. در نتیجه مشخص می‌گردد که واکنشهای دختران و پسران نسبت به ازدحام متفاوت است. پسران نسبت به دختران در اتاقهای کوچک تحریک بیشتری در رفتار خود نشان دادند.

آنها بدهند. آنها نباید فراموش کنند که نوجوان مثل یک کودک احتیاج به مراقبت و نظارت مداوم ندارد و از سوی دیگر هنوز به قدر کافی رشد عقلی و تجربه لازم را ندارد که بی نیاز از نظارت و مراقبت بزرگسالان باشد.

۵- استفاده از اصول تقویت رفتار: بر طبق تعریف، "تقویت" عبارت است از "هر رویدادی که احتمال پاسخ را افزایش دهد". تقویت کننده مثبت محرکی است که وقتی به دنبال پاسخ ارائه می شود، احتمال بروز پاسخ را افزایش می دهد. تقویت کننده منفی محرکی است که وقتی به دنبال پاسخ حذف می شود، احتمال پاسخ را می افزاید. با این روش می توان پرخاشگری ها و خشونت افراد را کاهش داد.

۶- تنبیه: تنبیه بر طبق تعریف علمی، محرکی است که احتمال بروز پاسخ را کاهش می دهد. تحقیقات انجام شده، تأثیر تنبیه را به عنوان شیوه ای مطمئن برای کنترل پرخاشگری نفی می کند. البته در شرایطی معین والدین، مربیان و نیروهای انتظامی باید کسانی را که رفتار ناپسندی دارند، تنبیه نمایند. اگر تنبیه همراه یا تغییر در نگرش فرد نسبت به عملش گردد، باعث اصلاح رفتار نادرست می شود. مشکل این جاست که در تنبیه به معنی علمی کلمه چنین تغییری کمتر صورت می گیرد و ناخوشایندی تنبیه بر جنبه تنبیه غلبه کرده، تمایلات پرخاشگرانه را افزایش می دهد. تنبیه شدید صرفاً می تواند پرخاشگری را موقتاً کاهش دهد، ولی بتدریج از اثر آن کاسته می شود و فرد تنبیه شده کنار خلافتش را به صورت پنهانی انجام می دهد. در مجموع تنبیه را باید به عنوان آخرین حربه به کار برد.

۷- جهت دادن به پرخاشگری: بررسی هایی

فعالتهای سازنده مثل تزیین اتاقها به مناسبت اعیاد، تهیه روزنامه دیواری، تعمیر تخته های خراب و ... دانش آموزان را به خودپاری و همکاری برای سازندگی در مدرسه ترغیب کنند. به این وسیله دانش آموزان احساس می کنند مدرسه متعلق به آنهاست و در سازندگی آن سهیم هستند و در صورت مشاهده افراد تخریب گر، آنها را نصیحت و ارشاد می کنند. در این فرایند نیروهای کودکان و نوجوانان به سوی فعالتهای سازنده و هدف دار سوق داده می شود و سازندگی مجالی برای تخریب باقی نمی گذارد.

۳- فرهنگ استفاده از وسایل عمومی از سنین پایین نزد دانش آموزان توسعه داده شود، به نحوی که آنها نسبت به چگونگی استفاده صحیح از تجهیزات مدرسه اطلاع یابند و به آنها تفهیم شود که مالک وسایل در واقع خودشان هستند، نه مدیر یا ناظم مدرسه. برای این منظور می توان شعارها و جملاتی در مورد استفاده از وسایل مدرسه در مکانهای مناسب قرار داد مثل: "دانش آموز عزیز وسایل آزمایشگاه از وجوه دریافتی از والدین شما و دوستانتان تهیه شده است، در حفظ و نگهداری آنها بکوشید."

۴- والدین و اولیای مدرسه باید برای نوجوانان احترام قائل شده، آنها را درک نمایند. دوستی با نوجوانان، صحبت کردن با آنها و ایجاد مجال بروز نظریات و احساسات نوجوانان از طرق سالم باعث می شود نوجوانان خود را در تضاد با اولیای مدرسه احساس نکنند و به آنها اعتماد نمایند. اولیای مدرسه باید نظارت مناسبی بر رفتارهای نوجوانان داشته باشند و در عین حال آزادی هایی نیز به

حتی آنها به این نتیجه رسیده‌اند که چنین اعمالی موجب تشدید روحیهٔ پرخاشگری در آینده نیز می‌شود.

برخی از کارفرمایان ژاپنی معتقدند اگر کارگران خشمشان را بر سر یک عروسک خالی کنند، از میزان خشم کاسته می‌شود، لذا اتاقی را برای این منظور در کارخانه تعبیه کرده‌اند. با توجه به نتایج چندین تحقیق می‌توان نتیجه گرفت که متوجه کردن پرخاشگری به سوی اشیاء در مواردی خاص برای افراد می‌تواند مفید باشد و موجب کاهش تنش گردد.

دربارهٔ پرخاشگری نشان داده است که شرکت در فعالیت‌های پرخاشگریانه، رفتار پرخاشگریانه را افزایش می‌دهد یا لااقل در همان سطح نگه می‌دارد. در آزمایشهایی نیز که با بزرگسالان صورت گرفته، به طور عموم همین نتایج به دست آمده است.

از سوی دیگر برخی محققان جهت دادن به پرخاشگری در شرایط خاص را مناسب می‌دانند. در مورد کودکان مشاهده شده که اگر پرخاشگری آنان متوجه شکستن اسباب بازی شود، این روش تخلیهٔ پرخاشگری نمی‌تواند میزان وقوع آتی پرخاشگری را کاهش دهد.

پی‌نوشتها:

1- VANDALISM	2- IMPULSIVE	3- TENTION REDUCTION
4- PROJECTION	5- TRANSACTIONAL ANALYSIS	6- BANDURA
7- OBSERVATIONAL LEARNING	8- ANTISOCIAL	9- BORDER LINE
10- ENVIRONMENTAL PSYCHOLOGIST		

منابعی برای مطالعهٔ بیشتر:

- ۱- ارنسون، الیوت، ترجمهٔ شکرکن، محمد حسین (۱۳۷۶)، روان‌شناسی اجتماعی، انتشارات رشد.
- ۲- خدیوی زند، محمد (۱۳۷۱) پرخاشگری، ارزیابی و درمان.
- ۳- برکوینز، لئونارد، ترجمهٔ فرجاد، محمد علی، محمدی اصل، عباس (۱۳۷۲)، روان‌شناسی اجتماعی، نشر اساطیر.
- ۴- ماسن، هنری و همکاران، ترجمهٔ یاسایی، مهشید (۱۳۷۵)، رشد و شخصیت کودک، نشر مرکز.
- ۵- احدی، حسین (۱۳۷۴)، روان‌شناسی رشد، نوجوانی، انتشارات بعثت.
- ۶- هیلگارد، ارنست و همکاران، ترجمهٔ براهنی، محمد نقی و همکاران (۱۳۷۵)، زمینهٔ روان‌شناسی، نشر رشد.
- ۷- دادستان، پریوخ (۱۳۷۵)، روان‌شناسی مرضی تحولی، تهران، نشر دریا.
- ۸- برن، اریک، ترجمهٔ فصیح، اسماعیل (۱۳۷۵)، بازیها، تحلیل روابط انسانی، نشر البرز.

9 - LA FRANCOIS, GUY (1992), GHILD DEVELOPMENT. WOTHSWARTH .